

Ocena veščin ravnanja specialnih in rehabilitacijskih pedagogov ter staršev z gibalno oviranimi otroki

Ana Ferlinc, mag. prof. spec. in reh. ped., pos. razv. in uč. tež., Razvojna ambulanta za predšolske otroke, Zdravstveni dom dr. Adolfa Drolca Maribor

Zgodnje obdobje v otrokovem razvoju je ključno za izkoriščanje njegovega potenciala, pri čemer lahko s kakovostno obravnavo gibalno oviranega otroka vplivamo na njegov nadaljnji razvoj, saj otrok v zgodnjem razvoju prehaja skozi različne motorične faze in razvija svoje gibalne vzorce. Specialni in rehabilitacijski pedagogi ter starši, ki preživijo z otroki veliko časa, lahko z ustreznim ravnanjem preprečijo ali vsaj omilijo obstoječe primanjkljaje ter vsaj deloma pripomorejo k preprečevanju pojava dodatnih primanjkljajev. V sklopu raziskave nas je tako zanimalo, kakšna je ocena veščin ravnanja z gibalno oviranimi otroki. V raziskavo je bilo vključenih 135 anketirancev, specialnih in rehabilitacijskih pedagogov ter staršev gibalno oviranih otrok iz Slovenije. Na podlagi rezultatov smo oblikovali oceno veščin ravnanja specialnih in rehabilitacijskih pedagogov ter staršev v sklopu vsakdanjih aktivnosti pri gibalno oviranih otrocih.

Ključne besede: prilagojeni program za predšolske otroke, gibalno ovirani otroci, cerebralna paraliza, veščine ravnanja

Uvod

Specialni in rehabilitacijski pedagogi se pri delu srečujejo z otroki z različnimi primanjkljaji. Kadar se otrok sooča s primanjkljaji na gibalnem področju na kontinuumu od lažje do težke stopnje, je zanj nujno, da vsi, ki delajo z njim, poznajo ustrezne veščine ravnanja z otrokom. Poznavanje tipičnega motoričnega razvoja otroka ter odklonov, poznavanje pravih položajev drže in ustrezno ravnanje z otroki pri vsakodnevnih aktivnostih so ključna pri delu z gibalno oviranimi otroki. Z zagotovitvijo ustreznih pogojev in prilagoditev lahko ob poznavanju ustreznega ravnanja pri otroku spodbujamo razvoj psihomotorike, preprečujemo razvoj neustreznih vzorcev gibanja, zmanjšamo vpliv primitivnih refleksov in otroka zaščitimo pred pojavom deformacij. Specialni in rehabilitacijski pedagogi nismo del rehabilitacijskega kadra, ki je strokovno usposobljen za pravilno ravnanje z gibalno oviranimi otroki, a vendar moramo pri svojem delu poznati osnove ustreznega ravnanja.

Gibalno ovirani otroci

Otroci, ki imajo bodisi prirojene bodisi pridobljene poškodbe ali okvare gibalnega aparata, perifernega ali centralnega živčevja, so po slovenski zakonodaji opredeljeni kot gibalno ovirani otroci (Logar in drugi 2015). Uvrščamo jih v eno izmed skupin oseb s posebnimi potrebami.

Stopnje gibalne oviranosti glede na kontinuum razdelimo v različne stopnje:

- otroci z lažjo gibalno oviranostjo,
- otroci z zmerno gibalno oviranostjo,
- otroci s težjo gibalno oviranostjo,
- otroci s težko gibalno oviranostjo.

Otroci z lažjo gibalno oviranostjo potrebujejo pri vsakdanjih aktivnostih posamezne prilagoditve in pripomočke, kot so na primer prilagojena miza, stol ... Ne potrebujejo pa fizične pomoči. Lahko imajo slabše ravnotežje, težave pri teku, soočajo se z manjšimi težavami na gibalnem področju. Kontinuum gibalne oviranosti se razprostira vse od lažje, zmerne, težje do težke gibalne oviranosti. Otroci, ki imajo najtežjo stopnjo gibalne oviranosti, potrebujejo največjo stopnjo pomoči in podpore ter prilagoditev pri vsakdanjem funkcioniranju. Pri hranjenju ter pri ostalih vsakdanjih aktivnostih so lahko delno ali v celoti odvisni od pomoči drugih. Potrebujejo redne in intenzivne obravnave ter redno zdravniško oskrbo (Opara 2005; Čigon in drugi 2011; Logar in drugi 2015).

Razvoj otrok s primanjkljaji na gibalnem področju

Specialni in rehabilitacijski pedagogi, ki delamo s predšolskimi otroki s posebnimi potrebami, moramo dobro poznati tipični razvoj otroka na vseh področjih funkcioniranja, saj lahko na ta način ugotovimo morebitne odklone od ustreznega funkcioniranja ter načrtujemo delo na področjih, kjer se pojavljajo primanjkljaji. Na gibalnem področju je tako nujno, da poznamo osnovne zakonitosti motoričnega razvoja, spretnosti in veščine, ki se pojavljajo pri posamezni starosti, oziroma razvojne mejnike.

Gibalni razvoj poteka v odvisnosti od miselnega, zaznavnega kot tudi čustvenega razvoja. Zatorej se kakršnikoli odkloni na gibalnem področju lahko odražajo tudi na drugih področjih razvoja. Otrok s primanjkljaji na gibalnem področju je lahko zaradi manj številčnih možnosti gibalne raznolikosti deležen manj priložnosti za razvoj na zaznavnem področju. Nenazadnje je povezanost področij prepletena tudi s kognitivnim razvojem. Motorični razvoj otroka je lahko tako zaradi primanjkljajev upočasnen, otroci lahko potrebujejo veliko več ponovitev pri učenju oziroma avtomatizaciji posameznega, že preprostejšega gibalnega vzorca (Dolenc Veličkovič 1990; Vauhnik 2010; Žgur 2017).

V motoričnem razvoju pa je ključni pokazatelj tudi pojavnost oziroma odsotnost primitivnih refleksov pri otrocih. Posamezni refleksi morajo pri otrocih izzzveneti do določene starosti, saj njihova vztrajnost čez predvideno razvojno mejo lahko vpliva na upočasnen motorični razvoj kot tudi razvoj samih možganov (Rashikj-Canevska in Mihajlovska 2019).

Gibalno ovirani otroci v predšolskih izobraževalnih programih

Otroci s posebnimi potrebami se v predšolskem obdobju lahko vključujejo v različne programe vzgoje in izobraževanja. V teh jim lahko glede na različno vrsto in stopnjo posebnih potreb ter sopojsavnost drugih motenj ob uporabi različnih prilagoditev (fizičnega okolja, didaktičnega ter socialnega okolja) ter pripomočkov zagotovijo kar se da optimalni razvoj glede na njihovo aktualno stopnjo funkcioniranja.

Gibalno ovirani otroci se tako glede na različno stopnjo in sopojsavnost drugih težav vključijo v:

- program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
- prilagojen program za predšolske otroke.

Otrokom, ki so težje in težko gibalno ovirani in so usmerjeni v program za predšolske otroke in izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, se lahko v času vzgoje in izobraževanja zagotovi začasni ali stalni spremljevalec (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami 2011).

Veščine ravnanja z gibalno oviranimi otroki

Pri vsakdanjih aktivnostih se starši ter specialni in rehabilitacijski pedagogi srečujejo z različnimi veščinami ravnanja z gibalno oviranimi otroki; od slačenja in oblačenja, menjavanja pleničk, držanja otroka v naročju, polaganja, nameščanja v različne položaje za igro, spanje, hranjenje in pitje, kopanje. Specialni in rehabilitacijski pedagogi pri ustreznih veščinah ravnanja z gibalno oviranim otrokom sodelujemo s strokovnjaki s specialnimi znanji (fizioterapevti, delovni terapevti), ki so strokovno usposobljeni za

pravilno ravnanje z otrokom. Tudi starši dobijo informacije o ustreznem ravnanju s strani medicinskega osebja in drugih strokovnjakov s specialnimi znanji. Kljub vsemu moramo poznati, kakšni so ustrezni vzorci gibanja pri otroku in katerih oblik ta ne sme uporabljati, pri čemer sledimo navodilom terapevtov pri izvajanju aktivnosti (Žgur in Ferlinc 2019).

Metodologija

V raziskavo smo vključili 64 specialnih in rehabilitacijskih pedagogov ter 71 staršev gibalno oviranih otrok iz Slovenije. Specialni in rehabilitacijski pedagogi, vključeni v raziskavo, delajo ali so delali z gibalno oviranimi otroki v prilagojenem programu za predšolske otroke. Metoda raziskovanja je bila izvedena z uporabo deskriptivne in kavzalne neeksperimentalne metode, raziskovalni pristop je temeljil na kvantitativni empirični pedagoški raziskavi. Podatki so bili zbrani v obliki vprašalnika v spletni obliki, zbiranje podatkov se je začelo v marcu 2017 in zaključilo v januarju 2018. Vprašalnika sta bila statistično obdelana s pomočjo programa SPSS. Pri testni statistiki so bili uporabljeni testi Mann-Whitneyev U test, T-test, Kruskal Wallis test ter Spearmanov koeficient korelacije.

Rezultati

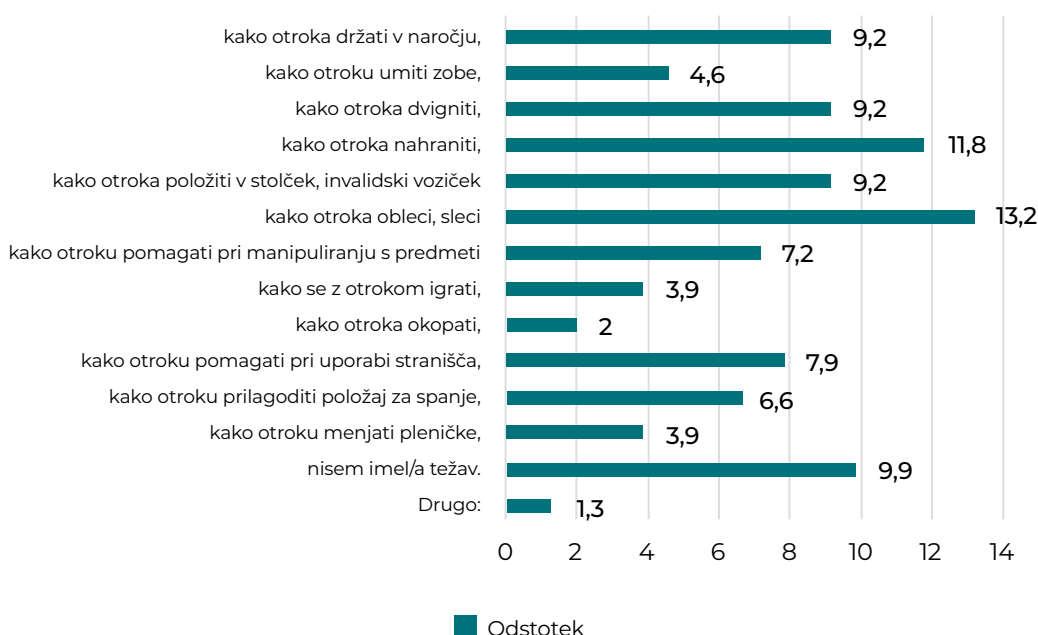
Specialni in rehabilitacijski pedagogi, vključeni v raziskavo, so ocenili svoje veščine dela z gibalno oviranimi otroki v povprečju kot dobre (povprečna ocena je 3,27). V skupini so se specialni in rehabilitacijski pedagogi najpogosteje srečevali z diagnozo cerebralna paraliza (40,5 %), sledile so kronične bolezni in obolenja (20,6 %), mišična in živčno mišična obolenja (17,5 %), spina bifida (7,9 %) in druga stanja.

Specialni in rehabilitacijski pedagogi so se pri delu z gibalno oviranimi otroki največkrat soočali z izzivom, kako otroka obleci in sleci (13,2 %), kot druge težave so navajali tudi uporabo stojke. Starši so se največkrat soočali s težavo, kako pomagati otroku pri rokovanju s predmeti (12,8 %) (Graf 1).

Starši kot tudi specialni in rehabilitacijski pedagogi so se z visoko povprečno oceno strinjali, da s pravilnim ravnanjem z otroki lahko spodbujamo otrokov normalni motorični razvoj. Prav tako so se specialni in rehabilitacijski pedagogi in starši z visoko povprečno oceno strinjali, da lahko s pravilnim ravnanjem z otroki omejujemo vpliv primitivnih refleksov. Specialni in rehabilitacijski pedagogi in starši so se strinjali, da lahko s pravilnim ravnanjem zaščitimo otroka pred nastankom deformacij ter vplivamo na ustrezno napetost mišic gibalno oviranega otroka.

Tako starši kot specialni in rehabilitacijski pedagogi so se z visoko povprečno oceno strinjali, da bi morali specialni in rehabilitacijski pedagogi v času šolanja na fakulteti pridobiti veščine ravnanja z gibalno oviranimi otroki.

Težave ravnanja z otroki, SRP (%):

Graf 1: Ravnanje z otroki, SRP

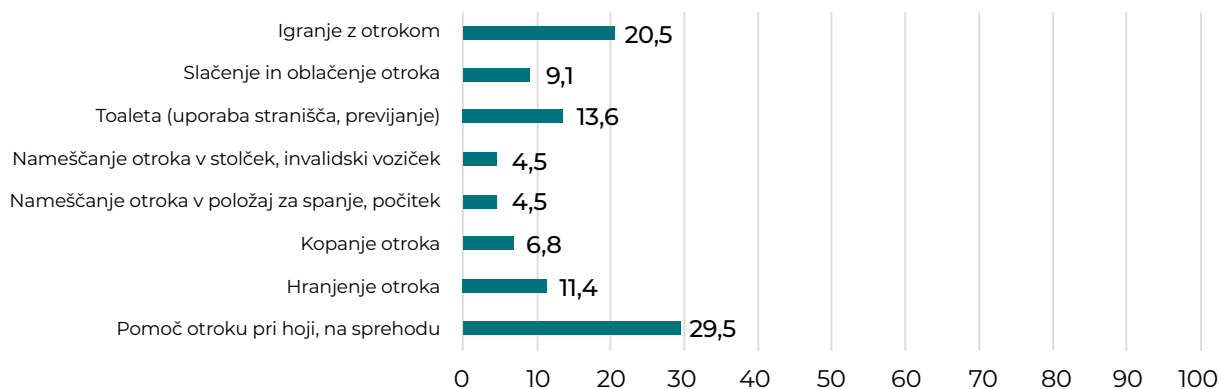
V največjem deležu je večšine pravilnega ravnanja z gibalno oviranimi otroki specialnim in rehabilitacijskim pedagogom ter staršem predstavila fizioterapevtka. Starši so nadalje prejeli informacije še od delovne terapevtke, medicinske sestre oziroma osebja v bolnišnici, ob prebiranju literature ter na dodatnih izobraževanjih.

Specialni in rehabilitacijski pedagogi so v povprečju ocenili sodelovanje s fizioterapevtom v povezavi s pravilnim ravnanjem z gibalno oviranimi otroki kot zelo dobro (povprečna ocena je 3,72). Prav tako so v povprečju menili, da dobijo dovolj oziroma veliko informacij o ravnanju z gibalno oviranim otrokom. Tudi starši so v povprečju zelo dobro ocenili sodelovanje s fizioterapevtom kot tudi sodelova-

nje s specialnim in rehabilitacijskim pedagogom v povezavi s pravilnim ravnanjem z njihovim otrokom. Starši so v povprečju mnenja, da dobijo dovolj informacij o ustreznem ravnanju z njihovim otrokom.

Specialni in rehabilitacijski pedagogi bi potrebovali dodatne veščine predvsem pri kopanju otroka (14,3 %), igranju z otrokom (12,2 %), pomoč pri hoji in na sprehodu (12,2 %) ter nameščanju otroka v stolček in invalidski voziček (12,2 %). Starši bi potrebovali največ dodatnih veščin na področju pomoči otroku pri hoji in na sprehodu (29,5 %) ter pri igranju z otrokom (20,5 %) (Graf 2).

Pri kateri aktivnosti bi najbolj potrebovali dodatne veščine? (%)

Graf 2: Aktivnosti, pri kateri bi starši potrebovali največ veščin

Specialni in rehabilitacijski pedagogi, vključeni v raziskavo, so v povprečju mnenja, da so pridobili malo teoretičnega znanja (povprečje: 2,19) in še manj praktičnega znanja (povprečje: 1,79).

Obstaja statistično značilna povezanost med številom let delovne dobe in ocenjevanjem veščin pravičnega ravnanja z gibalno oviranimi otroki s strani specialnih in rehabilitacijskih pedagogov. Specialni in rehabilitacijski pedagogi z več delovnimi izkušnjami pričakovano ocenjujejo svoje veščine ravnanja pri delu z gibalno oviranimi otroki z višjo oceno. Moč povezanosti je sicer nizka.

Razprava

Starši ter specialni in rehabilitacijski pedagogi v povprečju ocenjujejo svoje veščine ravnanja z gibalno oviranimi otroki kot dobre, prav tako tudi veščine ravnanja z gibalno oviranimi otroki. Potrebno je poudariti, da gre pri rezultatih zgolj za subjektivno oceno veščin ravnanja, ne pa tudi za dejansko preverjena znanja in veščine na področju pravičnega ravnanja z gibalno oviranimi otroki.

Specialni in rehabilitacijski pedagogi se pri delu z gibalno oviranimi otroki največkrat soočajo z izzivom, kako otroka obleci in sleci, kako otroka nahraniti, kako otroka dvigniti, kako otroka držati v naročju. Najslabše ocenjujejo svoje veščine ravnanja na področju kopanja gibalno oviranega otroka. V vrtcih sicer specialni in rehabilitacijski pedagogi načeloma ne izvajajo veščin na področju kopanja, pač pa je ta del vsakdanje rutine večinoma izveden doma. To pojasni nizko subjektivno oceno veščin specialnih in rehabilitacijskih pedagogov na omenjenem področju.

Starši so največkrat kot težavo pri ravnanju z otrokom navedli izziv pomagati otrokom pri manipuliranju s predmeti, kako otroka sleci in obleci, kako

otroku pomagati pri uporabi stranišča, kako otroka nahraniti. Menijo, da bi največ veščin potrebovali na področju pomoči otroku pri hoji in na sprehodu, pri igranju z otrokom, na področju toalete.

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (2019) je velik delež gibalno oviranih otrok vključen v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Raziskava je bila omejena le na otroke, vključene v prilagojen program za predšolske otroke, zato bi bilo dobro preveriti stanje tudi v programu za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Predvidevamo lahko, da je tam stopnja ozaveščenosti o pravičnem ravnanju z gibalno oviranimi otroki slabša, saj nimajo zaposlenih strokovnjakov s specifičnimi znanji.

Tako starši kot specialni in rehabilitacijski pedagogi so ozaveščeni, kakšen vpliv lahko ima pravično ravnanje z gibalno oviranimi otroki na njihov razvoj. Strinjajo se, da lahko s pravičnim ravnanjem omejimo vpliv primitivnih refleksov, da lahko zaščitimo otroka pred nastankom deformacij, da lahko vplivamo na ustrezno napetost mišic, preprečujemo razvoj nepravilnih vzorcev gibanja in pospešimo otrokov razvoj psihomotorike. Prav tako se v povprečju strinjajo, da je pravično ravnanje z gibalno oviranimi otroki naloga fizioterapevtov, delovnih terapevtov, kot tudi specialnih in rehabilitacijskih pedagogov. Fizioterapevti in drugi terapevti s specialnimi znanji so usposobljeni za izvajanje pravičnega ravnanja z gibalno oviranimi otroki, specialni in rehabilitacijski pedagogi pa nimamo ustreznih kompetenc za pravično ravnanje z gibalno oviranimi otroki pri vsakdanjih aktivnostih. Tekom študija specialni in rehabilitacijski pedagogi pridobimo osnovne informacije o rokovanju (pozicioniranju, hranjenju, mobilnosti) na univerzitetnem študijskem programu prve

Ocena veščin ravnanja z gibalno oviranimi otroki, specialni pedagogi (povprečje)

Graf 3: Ocena veščin ravnanja, SRP

stopnje v sklopu predmeta Učenje in poučevanje gibalno oviranih in dolgotrajno bolnih oseb in nadalje na magistrskem študijskem programu druge stopnje v sklopu predmeta Poglobljena diagnostična ocena in obravnava gibalno oviranih in dolgotrajno bolnih oseb (Pedagoška fakulteta 2022).

Zaključek

V prvih letih otrokovega življenja lahko ob ustrezni timski obravnavi s strani različnih strokovnjakov pomembno doprinesemo k izboljšanju vseh področij funkcioniranja gibalno oviranega otroka. V teh kritičnih, zgodnjih obdobjih so otroci bolj dovzetni za določene dražljaje iz okolja kot kadarkoli kasneje v življenju. Ciljna obravnava in stimulacija otrokovih primanjkljajev lahko pripomore k razvoju otrokovega potenciala, zmanjša prvotne okvare in tudi vsaj deloma pripomore k preprečevanju sekundarnih primanjkljajev. Opravljena raziskava nam je dala vpogled v oceno stanja na področju veščin ravnanja z gibalno oviranimi otroki s strani specialnih in rehabilitacijskih pedagogov ter staršev. Specialni in rehabilitacijski pedagogi kot tudi starši nismo strokovno usposobljeni za pravilno ravnanje z otrokom ter nameščanje otroka v pravilne gibalne položaje, s katerimi lahko preprečujemo razvoj deformacij. Kljub vsemu pa moramo poznati osnovne zakonitosti gibalnega razvoja ter pri ravnanju z otrokom pri vsakodnevni veščinah slediti navodilom fizioterapevta oziroma drugega strokovnjaka s specialnimi znanji. Nenazadnje smo prav specialni in rehabilitacijski pedagogi, zaposleni v prilagojenih programih za predšolske otroke, ter starši tisti, ki preživijo z otrokom največ časa. S strokovnim znanjem vsakega posameznika, zaposlenega v vrtcu, kot tudi timskim sodelovanjem in povezovanjem med seboj ter s starši lahko pomembno doprinesemo k čim bolj optimalnemu razvoju gibalno oviranega otroka.

Zahvala

Zahvaljujem se vsem specialnim in rehabilitacijskim pedagogom ter staršem, ki so sodelovali v omenjeni raziskavi, prav tako se zahvaljujem dr. Erni Žgur za vso pomoč, podporo in sodelovanje v omenjeni raziskavi.

Literatura

- Čigon, T., Kranjc, I. in Vidmar, S. (2011): Gibalno oviran otrok v vzgojno-izobraževalnem procesu. V: E. Žgur (ur.) *Kako lahko pomagam: usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje v letih 2008-2011*, str. 27–29. Vipava: Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje.
- Dolenc Veličkovič, T. (1990): *Razvojno nevrološka obravnava-celostni pristop obravnave otroka s prizadetostjo po zgodnji možganski okvari*. V: T. Breznik in I. Dolenc (ur.), XII. Spominski sestanek metode Kramarjeve, Portorož, 5.-6. april 1990, str. 9–16. Ljubljana: Društvo fizioterapevtov in delovnih terapevtov Slovenije.
- Logar, S., Jones, D., Žgur, E., Andlovic, S. in Groleger Sršen, K. (2015): *Gibalno ovirani otroci*.
- V N. Vovk-Ornik (ur.). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <http://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>, 20. 8. 2020.
- Opara, D. (2005): *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami: uresničevanje vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo*. Ljubljana: Center kontura.
- Pedagoška fakulteta (2022): *Študijski programi*. Dostopno na: www.pef.uni-lj.si/149.html, 2. 3. 2022.
- Rashikj-Canevska, O. in Mihajlovskaja, M. (2019): Persistence of primitive reflexes and associated problems in children. *The Annual of the Faculty of Philosophy in Skopje*. 72, str. 513-522. Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/338659213_Persistence_of_primitive_reflexes_and_associated_problems_in_children, 20. 8. 2020.
- Statistični urad Republike Slovenije (2019): *Otroci, vključeni v vrte*. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Databaza/Dem_soc/09_izobrazevanje/03_predsol_vzgoja/01_09525_otroci_vrtci/01_09525_otroci_vrtci.asp, 20. 8. 2020.
- Vauhnik, J. (2010): *Motorični razvoj v ontogenezi človeka ter osnove pozitivnih motoričnih transformacij: priročnik za študente fizioterapije*. Maribor: Evropsko središče.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami /ZUOPP/ (2011): Uradni list RS, št. 58 (22.7.2011). Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201158&stevilka=2714>, 20. 8. 2020.
- Žgur, E. (2017): Vloga razvoja motorike pri otroku in njena vpetost v predšolski kurikulum – pomen zgodnje obravnave. V: B. Vrbovšek (ur.), *Različni otroci – enake možnosti*, str. 28–40. Ljubljana: Supra.
- Žgur, E. in Ferlinc, A. (2019): *Specialno-pedagoška in terapevtska priporočila za delo z otrokom z razvojnimi primanjkljaji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.